Uwe Krause & Hans Palings
Fontys Lerarenopleiding Tilburg

Het Nederlandse aardrijkskundeonderwijs heeft een impuls gekregen met de nieuwe eindexamenprogramma's, waaruit een duidelijk visie op het vak spreekt. Aan de andere kant heeft aardrijkskunde moeten inleveren: het is geen verplicht, maar een keuzevak geworden in de bovenbouw. Twee onderwijsgeografen uit Engeland en Duitsland vertellen over ontwikkelingen in hun land, die ook voor ons interessant kunnen zijn.

Aardrijkskunde in Engeland en Duitsland

Clare Brooks, Institute of Education, University of London:

'De academische geografie kan jongeren helpen de wereld geografisch te duiden'

'Om het huidige aardrijkskundeonderwijs in Engeland te begrijpen moet ik iets vertellen over de ontwikkelingen in de afgelopen 40 jaar. Aardrijkskunde had traditioneel een sterke positie in Engeland. Een belangrijke taak van het onderwijs was ervoor te zorgen dat de leerlingen 'de wereld en de rol van Engeland daarin begrijpen'. Aardrijkskundeleraren hadden een grote vrijheid in het bepalen van de inhoud en werkvormen in hun lessen. In de jaren 70 werden ze via een aantal onderwijsprojecten gestimuleerd deel te nemen aan curriculumontwikkeling. Deze projecten legden uiteindelijk de basis voor de examens in Engeland.

Al deze ontwikkelingen werden onder Thatcher om zeep geholpen met de invoering van het National Curriculum (Education Reform Act, 1988). Dit curriculum was zo overladen met leerstof, dat veel docenten zich vertwijfeld afvroegen hoe zij het hele programma binnen de gegeven tijd konden afwerken. Enkele schoolboeken beloofden het hele curriculum in toegankelijke en hapklare porties aan te bieden en werden dan ook enorm populair. In feite gingen deze methoden het curriculum bepalen. Leraren begonnen het curriculum 'uit te voeren' in plaats van het zelf te ontwikkelen.

Sinds de invoering in 1988 is het National Curriculum diverse keren aangepast. In de laatste versie staat een aantal geografische concepten centraal: plaats, ruimte, schaal, wederzijdse afhankelijkheid, fysieke en sociale processen, milieuprocessen en duurzame ontwikkeling, cultureel begrip en diversiteit.

Het National Curriculum stuurt leraren nu meer in 'hoe' zij moeten onderwijzen dan in 'wat'. Dezelfde trend zie je ook bij andere vakken. De laatste Labourregering heeft vooral veel aandacht besteed aan de manier van lesgeven in plaats aan de inhoud. Ze publiceerde een aantal *National Strategies*, die vakoverstijgende vaardigheden zoals denkvaardigheden propageerden. De extra aandacht voor vaardigheden was nodig, maar is te veel doorgeschoten.

De laatste en volgens mij meest boeiende ontwikkelingen zijn die van *Curriculum Making* en *Living Geography*, allebei geïni-

FOTO: ANKE UHLENWINKEL

tieerd door de Geographical Association (de vereniging van aardrijkskundeleraren in het Verenigd Koninkrijk, red.). In haar manifest *A Different View* presenteert de GA een boeiende visie op schoolaardrijkskunde. Het zwaartepunt ligt op Curriculum Making: leraren ontwikkelen een 'lokaal' curriculum dat relevant is voor de eigen leerlingen, met een goede balans tussen inhoud en werkvormen. Dit komt in het boek *Living Geography* duidelijk naar voren. Globalisering is bijvoorbeeld direct zichtbaar in de lokale omgeving en in het alledaagse leven van de scholieren, of het nu gaat om de buurtwinkel, de winkelstraat of thuis. *Living Geography* laat zien hoe leraren deze lokale ervaringen kunnen aangrijpen en leerlingen met hun vakkennis kunnen helpen de wereld op een geografische manier te duiden.

Persoonlijk vind ik het spannend dat het aardrijkskundeonderwijs de geografische ervaringen van jonge mensen serieus begint te nemen, ook al zijn die ervaringen gebaseerd op televisie of internet. De hoeveelheid informatie die op jongeren afkomt is overweldigend. Maar informatie is niet hetzelfde als kennis. De academische geografie biedt een krachtig instrumentarium om jonge mensen te helpen hun geografisch begrip van de wereld te ontwikkelen.' •

Anke Uhlenwinkel, Institut für Geographie, Universität Potsdam:

'De regionale benadering ontwikkelen op basis van geografische concepten?'

'Het Duitse aardrijkskundeonderwijs gaat alle kanten op – ieder bondsland volgt een eigen koers. Ik heb de inhoud van één schoolboekserie geanalyseerd en vond vier verschillende perspectieven. Om twee extremen te noemen: in het noordwesten van Duitsland vind je een thematische aardrijkskunde die min of meer voortborduurt op de academische geografie uit de jaren 70. En in het oosten vind je een regionale benadering die diep geworteld is in de *Länderkunde* uit de jaren 50. Er is slechts één ding dat schoolboeken uit alle bondslanden gemeen hebben: het groeiende aantal hoofdstukken over werkvormen – vaak een groepspuzzel of leercarrousel. De werkvormen worden met geografische inhoud uitgelegd, maar de didactiek staat centraal. Misschien is dit het gevolg van een andere ontwikkeling, de scheiding tussen schoolaardrijkskunde enerzijds en aardrijkskundedidactiek aan de universiteiten anderzijds.

Er zijn verschillende pogingen ondernomen om het aardrijkskundeonderwijs in Duitsland meer op één lijn te krijgen. In 1999 door aardrijkskundedocenten *(Grundlehrplan)*, in 2002 door een gemengde groep van geografiedocenten, didactici en lerarenopleiders *(Curriculum 2000+)* en in 2006 door geografen van diverse universiteiten *(Bildungsstandards)*.

Zelf betwijfel ik of dit een goede strategie is voor de ontwikkeling van het geografieonderwijs in Duitsland. Ik zie de diversiteit eerder als een kans. Laat degene die bij het onderwijs betrokken zijn de verschillende richtingen accepteren en elkaar wederzijds inspireren zonder dat alles in één format wordt geperst. Het aardrijkskundeonderwijs in al zijn verschijningsvormen dient in ieder geval zijn licht op te steken bij de moderne wetenschappelijke geografie (en zich niet fixeren op de jaren 50 of 70) en zich bewust te zijn van benaderingen in andere landen. Voor de regionale benadering zou ik kijken naar Frankrijk, voor de thematische benadering naar het Verenigd Koninkrijk. Dit kan een levendig debat opleveren, binnen Duitse onderwijs maar ook daarbuiten.

Ik ben zelf gevormd in deelstaten die een thematische benadering hanteren. Nu werk ik in een deelstaat die een regionale aanpak voorstaat (Länderkunde) waarin het heel moeilijk is om inzichten vanuit cognitieve wetenschappen of werkvormen zinvol toe te passen en studenten hierover na te laten denken. Dit betekent niet dat een thematische benadering per definitie beter past bij moderne manieren van onderwijzen of leren dan een regionale benadering. Wat ik bedoel is dat de regionale benadering zou moeten worden ontwikkeld op basis van geografische concepten (plaats, ruimte, schaal, interactie, diversiteit, perceptie en verandering), zoals bijvoorbeel de Fransen dat doen. Regio's worden dan aan de hand van een thematische benadering verkend. En dat geeft weer een nieuwe impuls aan de ouderwetse thematische benadering.' •

FOTO: UWE KRAUSE

Clare Brooks en Anke Uhlenwinkel waren op 6 september te gast op de Fontys Lerarenopleiding in Tilburg, waar zij lezingen hielden over het aardrijkskundeonderwijs in Engeland en Duitsland. Beiden zijn betrokken bij het *European Values Project* (EVE), dat de onderzoeken van de *European Values Study* toegankelijk maakt voor het onderwijs.